

MARIJAMPOLĖS REGIONO PLĖTROS TARYBA

Lietuvos Respublikos Vyriausybei
Lietuvos Respublikos Seimo aplinkos apsaugos komitetui
Valstybės valdymo tobulinimo komisijai (Saulėlydžio komisijai)
Lietuvos Savivaldybių Asociacijai

KREIPIMASIS DĖL SIŪLomos VALSTYBINIŲ MIŠKŲ VALDYMO REFORMOS

2009 m. balandžio 23 d.
Marijampolė

Kreipimosi esmė

1. Išreikšti neigiamą poziciją dėl siūlomos valstybinių miškų valdymo reformos, naikinant esamas urėdijas ir kuriant vieną centralizuotą įmonę.

2. Patvirtinti, kad esamas valstybinių miškų valdymo modelis yra efektyvus ir pelningas. Valstybinių miškų valdymo modelis: šiuo metu esančios ir pelningai dirbančios 42 urėdijos (jų struktūrinis padalinys girininkija, kurios optimalus plotas 2500-3500 ha) ir eiguva (girininkijos specialistui priskiriamas vidutinis valstybinio miško plotas 1000-1500 ha). Girininkija turi būti kertinis miškų urėdijos padalinys su aiškiai išreikštomis ir nustatytomis valstybinio-kompleksinio ūkio vystymo funkcijomis. Stambesnėms urėdijoms tikslinga turėti savo medelyną ir padalinį, kurioje vykdoma medienos ruošą bei prekybą. Tuomet miško ruošą, priešgaisrinę ir sanitarinę apsaugą užtikrintų maksimalias ekologines ir socialines valstybinių miškų valdymo funkcijas.

Esamos situacijos analizė

Problema – siūloma valstybinių miškų valdymo pertvarka, naikinant esamas urėdijas ir steigiant vieną centralizuotą įmonę.

Būtina atkreipti visuomenės, politikų ir valdininkų dėmesį į valstybiniame miškų sektoriuje siūlomą vykdyti reformą, prieštaraujančią decentralizacijos ir regioninės politikos principams, galinčią pakenkti valstybiniam miškams, visuomenės, miškininkų, smulkiųjų medienos perdirbėjų interesams. Siūloma reforma sunaikins ilgus metus kurtą, sklandžiai funkcionuojantį ir pelningai dirbantį valstybinį kompleksinį miško ūkį.

Miškas yra vienas didžiausių Lietuvos turtų. Jis užima beveik trečdalį visos šalies teritorijos. Kyla grėsmė, jog įvykdžius reformą valstybiniai miškai bus monopolizuoti ir taps verslo atstovų nuosavybe. Kol kas nėra ekonominių bei socialinių siūlomos reorganizacijos pasekmių įvertinimo (arba jos viešai neskelbiamos), nenustatytos funkcijos, kurias privalės atlikti naujai suformuotas valdymo darinys. Dar didesnę nerimą kelia atsiveriančios galimybės po centralizacijos pradėti masinę valstybinių miškų privatizaciją – žaliava būtų parduodama ne už tarptautinėje rinkoje esančią, o už privačių interesų grupių diktuojamą kainą. Be to, valstybinius miškus valdant iš vieno centro labai susilpnės kontrolė arba jos neliks.

Visuomenės ir daugumos miškininkų bendruomenės nuomone, atkakliai siūlomos reformos tikslas – palaipti valstybinius miškus, kurių vertė yra maždaug 7 mlrd. Lt, perduoti stambųjų pramonininkų žiniai.

Kad taip gali atsitikti, iliustruoja Latvijos pavyzdys, kur po panašios reformos didžiausiais Latvijos privačių miškų savininkais tapo skandinavų kompanijos. Latvijoje išsibalansavo miškų

atkūrimas. Sumažėjus miškus prižiūrinčių pareigūnų skaičiui, pablogėjo miškų priežiūra, priešgaisrinė bei sanitarinė apsauga, miško kelių būklė. Prasidėjus ekonominei krizei, sustojus statybų verslui, Latvijoje dėl kritusios medienos kainos patiriami nuostoliai šiandien kompensuojami nepamatuotai didinamomis medienos kirtimo apimtimis ir medienos realizavimu nekonkurencingai žemomis kainomis. Tą pajuto ir Lietuvos miškininkai. Lietuvoje esančio Latvijos pasienio medienos rinka užpildyta pigia latviška žaliava, o privatiems Latvijos miškų kirtėjams visiškai nerūpi Latvijos miškų balanso išsaugojimas. Latvijoje medienos gamyba buvo privatizuota, o šiuo metu ieškoma lėšų grįžti prie valstybinių miškų valdymo modelio, koks yra Lietuvoje.

Lenkijos miškininkystės pavyzdys taip pat rodo, kad, sukoncentravus medienos prekybą vienoje rankose, stambieji medienos pirkėjai susitarimo keliu mažina kainą, o smulkieji verslininkai neturi galimybės pirkti medienos perdirbimui be tarpininkų. Keleto stambių verslo grupių rankose susikoncentruoja milijoniniai pirkimai-pardavimai, sumažėja konkurencinės galimybės.

Šios reformos objektas – milijardais litų vertinamas valstybės turtas. Vietoj 42 miškų urėdijų įsteigus vieną centralizuotą įmonę, kuri ateityje tikrai nepajėgs vykdyti kompleksinio valstybinių miškų valdymo ir atkūrimo, bus galima skelbti bankrotą.

Oficialiai skelbtuose dokumentuose neslepama, kad reforma reikalinga stambių pirkėjų ir perdirbėjų interesams, kad dabartinės miškų urėdijos tenkina tik smulkių ir vidutinių vartotojų poreikius. Toks požiūris taip pat atsisuka ir prieš mažų savivaldybių bendruomenes, kur miško ruošos darbus vykdo smulkūs ir vidutiniai vietiniai rangovai, o pagamintą produkciją perka nedidelės vietinės medžio apdirbimo, stalių gaminių, baldininkų įmonės, kurių sukuriamos pajamos yra pragyvenimo šaltinis mažųjų savivaldybių gyventojams. Ypač skaudžius šios reformos padarinius pajus turinčios urėdijas mažosios savivaldybės, kuriose neišvystyta pramonė, funkcionuoja tik biudžetinis, švietimo, kultūros ir paslaugų sektorius. Jose miškų urėdijos yra vienos iš pagrindinių vietos biudžetą papildančių, gyventojų užimtumą bei socialines garantijas užtikrinančių įmonių.

Galima daryti prielaidą, jog įvykdžius reformą smulkesnės medienos apdirbimo įmonės, neatlaikiusios konkurencijos, tiesiog žlugs, dėl to padidės bedarbių skaičius. Planuojama reforma prieštarauja regioninės politikos tikslams ir verslo skatinimo bei plėtros periferinėse savivaldybėse nuostatomis.

Šiandien siūloma centralizuoti valstybinių miškų valdymą, kuomet visos efektyvios šiuolaikinės reformos ir iniciatyvos remiasi demokratizavimo, decentralizavimo ir valdžios priartinimo prie žmogaus principais. Gerinant įvairių valstybės valdymo funkcijų atlikimo kokybę, pastaruoju metu einama savarankiškumo suteikimo ir decentralizavimo keliu. Bet kokio savarankiškumo suteikimas įpareigoja valstybinio turto valdytojus didesnei atsakomybei, racionalesniai visų išteklių panaudojimui, turimo turto saugojimui, materialinės-techninės bazės kūrimui, naujų technologijų diegimui.

Urėdijų pastangos, darbas ir lėšos skiriamos valstybinių miškų atkūrimui bei priežiūrai, kelių remontui, priešgaisrinei ir sanitarinei apsaugai, rekreacinių miškų bei objektų įrengimui ir priežiūrai. Visi iškirsti valstybės miškų plotai atželdinami, be to, veisiami nauji miškai. Lietuvos gyventojai miške grybauja, uogauja, poilsiauja, atostogauja, todėl visuomenei aktualiausia miško teikiama ekologinė nauda.

Visuomenės akimis miškai šiuo metu yra tvarkomi patenkinamai. Atsižvelgiant į tai, kad privatūs miškai atkuriami, tvarkomi ir prižiūrimi daug prasčiau, o visuomenė vertina miškų būklę neišskirdama nuosavybės formų – miškų urėdijų veiklą reikėtų vertinti labai gerai.

Neteisinga reformos šalininkų informacija, kad urėdijose didinamas darbuotojų skaičius. 1998 m. vidutinis darbuotojų skaičius urėdijose buvo 11068 žmonės. 2008 m. – 4418. Kai valstybės pareigūnų gretos kitose valdymo struktūrose pastaraisiais metais augo, per dešimtmetį miškų žinyboje sumažėjo 6650 darbuotojų, iš jų specialistų sumažėjo nuo 6730 iki 2088 žmonių, t.y. 4642 specialistais. Ir nė vienas iš jų nėra išlaikomas iš valstybės biudžeto, bet gyvena iš savo įmonių ūkinės ir finansinės veiklos. Kasmet šalies biudžetą miškų urėdijos papildo nemažomis sumomis. Per 1,35 mln. ha valstybinių miškų valdančių urėdijų įstatinis kapitalas daugiau kaip 220 mln. Lt, iki šiol jos dirbo pelningai. 2008 m. urėdijos į valstybės biudžetą sumokėjo 115,1 mln. Lt mokesčių. Dar 22,6 mln. Lt sumokėta papildomai į privalomųjų atskaitymų fondą. Jis sudaro 5 proc. nuo

kiekvienoje urėdijoje parduoto nenukirto miško ir žaliavinės medienos pajamų. Tokio mokesčio nemoka jokia kita įmonė.

Pagal dabar galiojančią tvarką, miško atkūrimo, apsaugos ir tvarkymo darbams urėdijos privalo skirti ne mažiau kaip 90 proc. lėšų nuo numatytų iškirsti ir parduoti pagrindinių ir tarpinių kirtimų apimčių vertės, apskaičiuotos nenukirto valstybinio miško kainomis. Visos urėdijos šį normatyvą įvykdo. Niekas negali tiksliai pasakyti, kiek lėšų miško atkūrimui, apsaugai ir tvarkymui lėšų skiria privačių miškų savininkai.

Urėdijų kapitalinės investicijos (nuosavos lėšos) 2008 m. miško ruošai siekė 16,4 mln. litų, o miškų atkūrimui net du kartus daugiau – 34,8 mln.

Privačiuose miškuose 2008 m. neteisėtai buvo iškiršta 5958 m³ medienos, o valstybiniuose 2,6 karto mažiau – 2272 m³.

Lietuvos nepriklausomų medienos matuotojų asociacija (LNMMA) išmatuoja visų urėdijų parduodamą medieną, tačiau jos nematuoja nė vienoje asociacijos „Lietuvos mediena“ ar UAB „VMG“ įmonėje. Visi urėdijų valdomi valstybiniai miškai yra sertifikuoti pagal ES standartus, pasiektas puikus tarptautinis pripažinimas. Urėdijos taip pat glaudžiai bendradarbiauja su savivaldybių švietimo įstaigomis, globoja jaunuosius miško bičiulius ir gamtosaugininkus, vykdo prevencines jaunimo užimtumo programas, ekologinį švietimą mokyklose, gyventojams organizuoja šviečiamąjį darbą aplinkosaugos klausimais. Labai daug investuojama į aplinkosauginių ir rekreacinių objektų kūrimą, remontą ir priežiūrą. Paskutiniu laikotarpiu ypač daug dėmesio skiriama specialiųjų poreikių žmonėms – rengiamos specializuotos poilsio zonos ir rekreaciniai takai žmonėms su negalia. Miškininkų puoselėjamos valstybinės rekreacinės zonos tenkina visos visuomenės poreikius. Jas lanko ne tik vietos savivaldybių bendruomenių nariai, bet ir šalies bei užsienio svečiai. Tai valstybės turtas, kuriuo naudotis teisę turime visi.

Net esamomis ekonominės krizės sąlygomis urėdijų būklė yra palyginti normali, nors miškų žinybai patikėtos ir kitos funkcijos, kurių vykdymui reikia didžiulių išlaidų: miškų pirkimas, valstybinių miškų registravimas. Generalinė miškų urėdija dar praėjusių metų pabaigoje bene pirmoji iš Respublikos valdomų institucijų parengė ekstremalių sąlygų vykdymo planą, kuriuo buvo numatoma artėjančios krizės padariniai ir ypač atsakingai bei subalansuotai planuojama 2009 metų urėdijų finansinė ir ūkinė veikla. Kai garsiai kalbama apie valstybės biudžeto taupymą, miškininkai jau dirba už žymiai mažesnius atlyginimus, be jokių tarnybinių atlyginimų priedų, premijų, net priemonių už kvalifikacines klases, patys ieško vidinių rezervų, kaip išgyventi, taupo lėšas socialinių garantijų, investicijų, tarnybinių automobilių, telefonų limitų, reprezentacinių, kvalifikacijos kėlimo sąnaudų sąskaita.

Miškininkystės specialistų nuomone, siūloma reforma sunaikins Lietuvos miškus. Vykdytą reformą susidaro galimybė pradėti miškų žinybos privatizaciją: medelynai, medienos ruošos technika, urėdijų statiniai ir pastatai prie vandens telkinių, rekreacinėse teritorijose, viešojo naudojimo ir visuomenei prieinami pastatai ir statiniai, ypač kurie yra gražiose Lietuvos vietose, bus privatizuoti. Miškininkai yra siauros specializacijos specialistai, todėl neatmestina, kad po siūlomos reformos jie paprasčiausiai papildys bedarbių ir emigrantų iš Lietuvos gretas, o socialines pasekmes reikės prisiimti valstybei.

Miškų urėdijos Lietuvoje – tai gilias tradicijas turinti istorinė mūsų valstybinių miškų valdymo sankloda. Dabartinė, beveik nuo Lietuvos valstybės atkūrimo pradžios (1919 m.) istoriškai nusistovėjusi valstybinių miškų valdymo struktūra (urėdija – girininkija – eiguva), funkcionuoja sklandžiai ir dirba pelningai. Ji buvo veiksminga ir prieškarinio Lietuvoje. Lietuvos miškininkai turi karčios patirties, kada sovietmečiu sujungiant 2-3 miškų įmones buvo kuriami miškų ūkio susivienijimai. Deja, ši praktika neišlaikė ekonominio išbandymo ir nepasiteisino. Tai buvo akivaizdus stabdis filialų materialinės bazės stiprinimui, socialinės politikos vystymui, efektyviam žmogiškųjų išteklių panaudojimui, mokslinei ir techninei pažangai, naujų miško kirtimų technologijų diegimui gamyboje, filialų darbo ir apskaitos kontrolei. Buvusių susivienijimų pagrindinė įmonė greitai nuskurdino jiems pavaldžius filialus. Pastarųjų atstatymui ir atkūrimui vėliau prireikė investuoti milžiniškas sumas. Lietuvos miškų ūkio vystymosi istorija buvusių susivienijimų kūrimo procesą pripažino klaida. Siūloma reforma – vienos įmonės kūrimas – buvusios klaidos kartojimas.

Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu, Lietuvos miškininkų kolektyvai, tikėdamiesi stabilumo, nuoseklumo ir tik atsakingų vadovybės sprendimų, įdėjo daug pastangų ir investavo daug lėšų urėdijų materialinės – techninės bazės atkūrimui, modernizavimui, centrinių administracinių pastatų ir girininkijų renovavimui. Esant ribotiems finansiniams resursams, šie darbai buvo vykdomi darbuotojų darbo užmokesčio ir socialinių garantijų sąskaita. Šiandien beveik visos urėdijos įsigijusios naują kompiuterinę techniką, įvairias duomenų apskaitos programas. Urėdijų specialistai savarankiškai rengia projektus ES struktūrinių fondų paramai gauti. Iš šių lėšų diegiamos naujos informacinės technologijos, įsigyjama miškų atkūrimo ir priešgaisrinės apsaugos technika. Padėtis valstybinių miškų valdymo sistemoje stabilizavosi, išaugo šioje ūkio šakoje dirbančių žmonių savarankiškumas ir sąmoningumas, atsakomybė už savo darbą.

Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metu atnaujintos, modernizuotos, pelningai ir stabiliai dirbančios miškų ūkio sistemos negalima griauti.

Neigiami siūlomos reformos padariniai:

- padidės nuostoliai vietos savivaldai per mokesčius ir kompensacijas bedarbiams,
- pagilės socialinės problemos kaime,
- reforma – akivaizdus stabdis regioninei politikai. Tokia pertvarka bus padaryta didelė skriauda mažosioms savivaldybėms, taip dar labiau padidinant finansinių išteklių spragą tarp mažesnių miestelių bei regiono centrų. Reorganizacija ypač skaudžiai atsilieps rajonų savivaldybėms, nes iš darbo atleisti miškininkai, sezoniniai darbininkai papildys nevieno rajono bedarbių gretas. Savivaldybių asociacija neturėtų pritarti tokiai reformai,

- žala biudžetui – parduodant medieną stambiams vartotojams neliks konkurencijos, medienos kaina bus dirbtinai mažinama, žaliavos pardavimas nebus pelningas,

- atsiranda prielaidos miškų privatizavimui,
- sumažės miško apsaugos, tvarkymo, priežiūros darbų kokybė – dabar visi valstybiniai miškai ir urėdijos yra sertifikuojami pagal ES standartus,

- sunyks smulkus medienos perdirbimo verslas ir darbo vietos regionuose, tai akivaizdžiai prieštarauja regioninei politikai,

- atleisti iš darbo urėdijų darbuotojai papildys ir taip gausias bedarbių gretas,

- dar labiau sumažės gyventojų pasitikėjimas valdžios institucijomis.

Siekiant išvengti neigiamų valstybinių miškų valdymo reformos pasekmių siūloma:

1. Skatinti atskirų urėdijų savarankiškumą ir ekonominį augimą, efektyviau išnaudojant turimus materialinius ir žmogiškuosius resursus, tobulinant darbo užmokesčio sistemą.

2. Didinti Lietuvos Respublikos teritorijos miškingumą:

- užtikrinti kokybiškų miško sodmenų išauginimą valstybiniuose miško medelynuose miškams atkurti ir naujiems įveisti valstybinėje ir privačioje žemėje,

- užtikrinti kokybiškų paslaugų teikimą privačių žemių savininkams,

- įsisavinti Europos Sąjungos finansinę paramą įveisiamiems miško plotams.

3. Užtikrinti darnų miškininkavimą, subalansuojant miško išteklių naudojimą ir biologinės įvairovės išsaugojimą:

- sugriežtinti miško žemės pavertimo kitomis naudmenomis sąlygas,

- tobulinti apvalios medienos prekybą, parengiant ir įdiegiant elektroninę pardavimo sistemą,

- tobulinti miško kirtimo atliekų surinkimo tvarką ir technologiją.

4. Per miškų urėdijas vykdyti privačių miškų tvarkymo, konsultavimo, mokymo paslaugų teikimą teritoriniu principu.

5. Sukurti bendrą centralizuotą miškų ūkinės veiklos informacinę sistemą.

6. Išsaugoti savivaldybėse pelningai dirbančių miškų urėdijų savarankiškumą, materialinę-techninę bazę, dešimtmečiais sukauptą turtą ir darbo kolektyvus.